

MIKOŁAJ Z RADOMIA

Biografia

- Mikołaj z Radomia to polski kompozytor działający w I połowie XV w. (lata 1420-1440) prawdopodobnie w Krakowie
- znany jest tylko z podpisów przy kilku kompozycjach: „N. de Radom”, „Nicolaus de Radom”, i „Mycolay Radomsky”
- poszukiwania tożsamości kompozytora nie dały dotąd żadnych rezultatów
- pojawiały się jednak liczne hipotezy o identyczności Mikołaja z którąkolwiek z pojawiających się w źródłach osób tego imienia, np.:
  - Nicolaus Geraldi de Radom, który studiował w Krakowie
  - Nicolaus gravicembalista domine reginae Poloniae (nadworny klawicymbalista królowej Zofii Holszańskiej
  - kilku Mikołajów z Radomia studiujących w Akademii Krakowskiej
- żadna z tych hipotez nie została dotychczas potwierdzona

Twórczość

- Mikołaj z Radomia jest najwybitniejszym kompozytorem połowy XV w.
- to jednocześnie najstarszy znany z imienia kompozytor muzyki wielogłosowej w Polsce
- na podstawie zachowanych dzieł można sądzić, że był on muzykiem wykształconym i dobrze obeznanym z najnowszymi kierunkami ówczesnej muzyki europejskiej
- jego twórczość nie jest obfita, ale utrzymana na najwyższym poziomie europejskim
- wykorzystywał takie formy jak: części mszalne, magnificat czy ballada
- ukształtowanie architektoniczne utworów Mikołaja z Radomia jest uwarunkowane w głównych zarysach tekstem słownym
- charakterystyczną 3-częściową budowę z powtórzeniem pierwszej części (aabc) wykazują dwie kompozycje wokalnie-instrumentalne typu balladowego:
  - utwór bez tekstu
  - „Historiographi aciem”, uważany często za kontrafakturę francuskiej ballady z uwagą na całkowitą niezgodność łacińskiego tekstu z melodią; tekst ten będąc panegirycznym na cześć rodziny królewskiej i narodzin królewicza Kazimierza powstał przez 1426 r. i jest zapewne dziełem Mikołaja z Błonia
- budowa wewnętrzna wszystkich kompozycji opiera się na ogół na szeregowaniu różnych pod względem technicznym odcinków

- z twórczości Mikołaja z Radomia zachowały się następujące kompozycje:
  - „Magnificat”
  - trzy pary ordinarium missae złożone z Gloria i Credo: „Et in terra – Patrem”
  - Alleluja
  - utwór bez tekstu
  - „Historiographi aciem mentis”
- wszystkie utwory Mikołaja z Radomia, zgodnie z powszechną wówczas praktyką – utrzymane są w fakturze 3-głosowej o układzie głosów: discantus, tenor, kontratenor
- niemal wszystkie utwory mają tekst podpisany tylko pod discantus, co pozwala przypuszczać, że były przeznaczone do wykonania wokalnoinstrumentalnego
- wyjątkiem są dwie części ordinarium missae, w których wszystkie głosy są podtekstowane
- fragmenty sylabiczne przeplatają się z fragmentami, w których wszystkie głosy traktowane są melizmatycznie
- widoczne są elementy nowszej techniki fauxbourdonowej (głównie w „Magnificat”), polegającej na zastosowaniu – jeszcze na krótkich przestrzeniach – charakterystycznych pochodów współbrzmień tercjowo-sekstowych
- widać w tym nawiązanie do twórczości Guillaume Dufaya
- fragmenty te uwydatniono przez trzykrotnie zamieszczoną w rękopisie uwagę „per bardunum” („Magnificat”), będącą najstarszą tego typu wzmianką źródłową
- w utworach Mikołaja z Radomia przeważa metrum trójdzielne (dwudzielne w utworze bez tekstu), czasem na przemian z fragmentami dwudzielnymi („Historiographi aciem”)
- utwory zapisane notacją neumatyczną menzuralną (czarno-czerwoną)

„Magnificat”

- utwór liturgiczny
- składa się z 12 ustępów
- wszystkie opierają się na chorale gregoriańskim, który występuje w głosie najwyższym
- uważa się, że jest to najstarszy zachowany przykład zastosowania techniki fauxbourdonowej w muzyce europejskiej
- prawdopodobnie ustępy fauxbourdonowe wykonywane były przez zespół wokalny wzmocniony przez instrumenty realizujące dwa najniższe głosy, natomiast pozostałe odcinki wykonywał śpiewak-solista, z towarzyszeniem dwóch instrumentów

Części mszalne

- opracowania części mszalnych Gloria i Credo są zgodne z tradycją
- początek Gloria od słów „Gloria in excelsis Deo” pozostawiony jest do wykonania kapłanowi przy ołtarzu, opracowanie wielogłosowe zaczyna się dopiero od słów „Et i terra pax hominibus”
- Credo również rozpoczyna kapłan, zaś początek opracowania wielogłosowego zaczyna się od słów „Patrem omnipotentem”
- części mszalne nie posiadały cantus firmus z chorału gregoriańskiego, tenory (najwyższe głosy) pochodzą z inwencji kompozytora

Utwór bez tekstu

- jest to kompozycja trzygłosowa, w którym głos najwyższy ma wyraźne cechy wokalne
- prawdopodobnie zatem tekst z nieznanych nam przyczyn nie został tu wpisany
- utwór ten ma budowę ABA1

„Historiographi aciem”

- tłumaczenie „Historyka bystrość umysłu”
- autorem tekstu jest Stanisław Ciołek
- był to dostojnik dworu królewskiego
- tekst został napisany z okazji narodzin królewicza Kazimierza 16 maja 1426 r.
- tekst ten umieszczony jest w głosie najwyższym
- utwór ten jest trzyczęściowym panegirycznym na cześć królowej Zofii
- cantus firmus prawdopodobnie pochodzi z inwencji kompozytora
- składa się z trzech zwrotek a asymetrycznej liczbie wersów: kolejno 12,11,14

- do dziś nie wiadomo, kim był, gdzie przebywał i działał, a także jakie stanowisko zajmował
- na podstawie jego hymnu panegorycznego „Historiographi aciem mentis”, w tekście którego mowa jest o Krakowie, rodzinie królewskiej, królu Władysławie Jagiellu, królowej Zofii i zmarłym królewiczu Kazimierzu, można przypuszczać, że w latach 20-tych przebywał w Krakowie i był związany ze środowiskiem wawelskim